

Themabijeenkomst 'Op zoek naar de Euregiofactor'

Gezondheidssituatie Euregio Maas-Rijn staat nu nadrukkelijk op de agenda

De gezondheidssituatie in de Euregio Maas-Rijn (EMR) staat sinds 9 mei nadrukkelijk op de agenda. Op die dag werd in het Gouvernement in Maastricht een Euregionale bijeenkomst aan dit thema gewijd, met als directe aanleiding het rapport 'Op zoek naar de Euregio-factor' van de GGD Zuid Limburg. Dat schetst een beeld van de gezondheidssituatie in de EMR en biedt aanknopingspunten om die te verbeteren. De Provincie Limburg, die de opdracht voor het onderzoek gaf, is blij met het rapport. "Wij willen graag dat dit op de agenda blijft staan en een kennismakelaar voor de Euregio benoemen", kondigde gedeputeerde Marleen van Rijnsbergen (Werk en Welzijn) aan het slot van de bijeenkomst aan.

Die was enkele uren eerder begonnen met een gezamenlijke lunch, waar deelnemers uit de wereld van het beleid, de praktijk en het onderzoek al geanimeerd met elkaar in gesprek gingen. Dagvoorzitter Robert Hermans gaf aansluitend om half twee het officiële startsein in de Statenzaal, waar tolken zorgden voor de vertaling in het Frans, Duits en Nederlands. "Het is vandaag officieel de Dag van Europa, een goede dag om over dit thema in discussie te gaan", constateerde Hermans, directeur Ontwikkeling Regionale Datacentra & Regionale Datadiensten van het CBS. Hij gaf als eerste het woord aan Maria Jansen, hoogleraar aan de Universiteit Maastricht en programmaleider van de Academische Werkplaats Publieke Gezondheid Limburg. Zij vertelde hoe hardnekkig de gezondheidsachterstand van met name de inwoners van Zuid-Limburg is ten opzichte van de rest van Nederland. In opdracht van de Provincie Limburg deed zij onderzoek naar de oorzaken van die achterstand. Dat resulteerde in 'Op zoek naar de Limburg-factor', een rapport dat in 2015 verscheen. Het rapport maakt duidelijk dat sprake is van een complex samenspel van harde en zachte factoren die de achterstand mogelijk kunnen verklaren. Bij harde factoren gaat het bijvoorbeeld om onderwijs, bij zachte factoren over bijvoorbeeld een beperkt zelfmanagement.

Euregionaal perspectief

Het rapport bracht ook een duidelijk hiaat in kennis aan het licht. Want, zo vertelde Maria Jansen, Zuid-Limburg wordt altijd afgezet tegen de rest van Nederland. "Maar wij wilden graag naar een bredere regio kijken. We vroegen ons af of sprake is van een Euregiofactor en of de EMR aanknopingspunten biedt om de gezondheidssituatie van Limburgers te verbeteren?" Ook de Provincie Limburg wilde een antwoord op die vraag en gaf de GGD Zuid Limburg daarom opdracht voor een tweede onderzoek. Dit werd uitgevoerd door de junior onderzoekers Nicole Curvers en Laura Willems. Tijdens de bijeenkomst lichtten zij samen kort toe wat literatuuronderzoek, het verzamelen en analyseren van data en gesprekken met betrokkenen in de Euregio hebben opgeleverd. De belangrijkste conclusie is dat de gezondheidssituatie van de EMR vergelijkbaar is met die van Zuid-Limburg. Wel zijn er (grote) verschillen tussen de regio's. Zo is de levensverwachting van inwoners van Belgisch Limburg veel beter dan die van de inwoners van de provincie Luik. Ook in andere opzichten springt Belgisch Limburg er beter uit in het onderzoek, bijvoorbeeld als het om sterftcijfers gaat. In het rapport beschrijven de onderzoekers hoe die verschillen mogelijk verklaard kunnen worden. Daarbij gaan ze in op het industrieel

verleden en grensbarrières. Maar, zo luidt de conclusie ook hier is een complex samenspel van factoren verantwoordelijk voor de gezondheidsachterstand van EMR.

Aanbevelingen

De aanknopingspunten voor verbetering in het rapport kwamen in de bijeenkomst eveneens kort aan bod. De belangrijkste aanbeveling is misschien wel het pleidooi van de onderzoekers voor Health in All Policies: in alle beleidsbeslissingen weegt de impact daarvan op de gezondheid van mensen mee, of het nu gaat om verkeer of het woningbeleid. Verder pleiten de onderzoekers voor speciale aandacht voor kwetsbare regio's en doelgroepen en het slechten van grensbarrières. En tot slot: werk Euregionaal samen, ook in het verzamelen van data, zodat dit uniform gebeurt en een Euregionaal beleid mogelijk wordt. Marleen van Rijnsbergen vertelde de aanwezigen blij te zijn met de resultaten en aanknopingspunten. "Ik ben heel benieuwd wat daar vanmiddag over gezegd wordt en welke conclusies jullie hieraan verbinden." Ze stelde daarbij enkele concrete vragen aan de zaal: hoe houden we dit thema op de agenda? Hoe denken jullie over het aanstellen van een Euregionale kennismakelaar door de Provincie Limburg? En wat kunnen we van Belgisch Limburg, dat er positief uitspringt, leren? De gedeputeerde constateerde dat het moet lukken om de achterstand in te halen als "we samen de schouders er onder zetten."

Arbeid en gezondheid

Robert Hermans kondigde daarop een serie sprekers aan, die vanuit verschillende invalshoeken op het thema van de dag ingingen. Zo kreeg Frank Cörvers als eerste het woord. Hij is hoogleraar aan de Universiteit Maastricht en verbonden aan het Researchcentrum voor Onderwijs en Arbeidsmarkt (ROA), het instituut voor grensoverschrijdende samenwerking van de UM (ITEM) en Neimed, het Limburgse kenniscentrum op het gebied van de demografische transitie. Zijn verhaal richtte zich op de vraag of sprake is van een Euregio factor op de arbeidsmarkt en wat dan de relatie is met de gezondheid van mensen. Wat arbeid betreft doet de ligging aan de grens een regio volgens het Centraal Planbureau doorgaans geen goed, luidde zijn boodschap. Want die ligging heeft een negatief effect op onder andere de werkgelegenheid en lonen. Naarmate je dichterbij de grens komt, neemt dat effect toe. Werkzoekenden steken de grens niet over voor een baan en werkgevers gaan de grens niet over in hun zoektocht naar nieuwe medewerkers. Belemmeringen vormen onder andere de taal, cultuurverschillen en diploma's die niet erkend worden. Gevolg is dat mensen vaker in eigen land gaan pendelen als ze dichtbij geen werk kunnen vinden. "En pendelen is niet goed voor je gezondheid." Ook een relatief grote werkloosheid heeft een negatieve impact. "Want werken is doorgaans goed voor je gezondheid." Verder profiteren de inwoners van de EMR onvoldoende van zorgvoorzieningen over de grens, zei Cörvers.

Nadelen van de natiestaat

Nol Reverda, lector aan Zuyd Hogeschool en eveneens verbonden aan Neimed en ITEM, ging aansluitend in op de sociale, culturele realiteit van de EMR. "Begin dit jaar heeft de Europese Unie nog een rapport uitgebracht waaruit blijkt dat grensregio's minder presteren. Dat geldt dus niet alleen voor de EMR." Hij stelde vast dat de opkomst van de natiestaat in het verleden, negatief uitpakt. Het leidt nog altijd tot onderlinge competitie tussen staten en het denken in stereotypes, zoals dichtbij huis: de typische Belg en Duitser. Het trekken van harde grenzen gaat de verrijking tegen die andere talen en culturen juist bieden, ook in de EMR. "Is in de Euregio sprake

van een gedeeld bewustzijn en één identiteit? Nee. En interacties over de grenzen zijn hier beperkt”, constateerde Nol Reverda, die dat graag anders zou zien. Ook de volgende spreker, Leonie Cornips, ging in op de negatieve gevolgen van de natiestaat. Zij is hoogleraar aan de Universiteit Maastricht en eveneens verbonden aan ITEM en daarnaast het Meertens instituut. In haar betoog richtte zij zich op de taalgrenzen die natiestaten hebben opgeworpen. En hoe belangrijk het is om die nu weer te slechten. Zo krijg je door het trekken van grenzen onder andere gebieden in de periferie die erbij hangen, zoals Limburg. “Terwijl Zuid-Limburg juist het centrum vormt van de Euregio en het een zeer meertalige regio is. De Euregionale groei zit hem in die meertaligheid. Daarom zeg ik: investeer daarin, want het zal ons zelfvertrouwen goed doen.”

Leren van elkaar

Daarop was het woord aan Dirk Philippsen en Odile Mekel uit Duitsland. Philippsen is Gesundheitsberichterstattung Beauftragter, Gesundheitsamt des Kreises Düren. Hij vertelde dat landen veel van elkaar kunnen leren als het om de gezondheid van mensen gaat. Als voorbeeld noemde hij de antibioticaresistente MRSA-bacterie die in Nederland veel minder voorkomt dan in de omringende landen. Door te onderzoeken waarom Nederland veel betere resultaten boekt, slaagde Duitsland er in de situatie in eigen land te verbeteren. Verder kunnen beleidsbeslissingen in het ene land een groot effect hebben op de situatie in het buurland, vertelde hij. Zo had een Nederlands verbod op de verkoop van cannabis in koffieshops aan buitenlanders een effect op de handel in Duitsland. Hier nam de verkoop door dealers toe.

Odile Mekel ging vervolgens in op het belang van landen om gegevens goed en uniform te verzamelen. Zij is Leiterin Fachbereich Gesundheitsdaten und -analysen, Campusentwicklung, Landeszentrum Gesundheit Nordrhein-Westfalen. Volgens haar maakt een goede vergelijking van de gezondheidssituatie in verschillende landen het mogelijk om de juiste maatregelen te nemen. “De vraag is hoe we gegevens selecteren en harmoniseren, in dit geval in de Euregio. Het is belangrijk om daar samen in te investeren.” Vanuit de zaal wilde Brigitte van der Zanden daar graag meteen op reageren. Zij is directeur van euPrevent|EMR, het platform dat zich richt op het bevorderen van de Euregionale samenwerking in de preventieve gezondheidsbevordering. “Het is goed om met elkaar een langdurige relatie aan te gaan en om samen steeds te zorgen voor actuele data”, benadrukte zij.

De discussie

Na de pauze trad zij toe tot het panel dat verder bestond uit de sprekers van de bijeenkomst. Aan de hand van stellingen via Kahoot gingen zij de discussie aan met de deelnemers in de zaal. Zo luidde de eerste vraag: *welk aanknopingspunt is het meest veelbelovend om de gezondheidssituatie in de EMR te verbeteren?* Health in All Policies kreeg op die vraag de meeste stemmen. Want daarmee, zo vertelde een deelnemster in de zaal, “krijg je ook een meer rechtvaardige samenleving.” Frank Cörvers vroeg zich af wat er Euregionaal is aan Health in All Policies. “Het lijkt me dat je toch meer nationaal besluiten neemt.” Maria Jansen ging daar graag op in. “Je kunt iets nationaal bespreken en tegelijk meewegen wat de consequenties zijn van je besluit voor andere landen. Of je neemt in samenspraak met andere landen een besluit.”

Onbekendheid met de situatie en mogelijkheden aan de andere kant van de grens was het antwoord dat het hoogst scoorde op de tweede vraag: *welke grensfactoren vormen de belangrijkste belemmering?* En de manier van herstructurering en

omgaan met sluiting van de mijnen, scoorde het hoogst bij de vraag: *op welke manier is het industrieel verleden van invloed geweest op de gezondheidsachterstand?*

Historicus Willibrord Rutten ging daar uitgebreid op in. Zo was de massawerkloosheid die het gevolg van de mijnsluiting was, niet de bedoeling, vertelde hij. “Maar het gebeurde wel.” Niet alleen de mijnwerkers werden werkloos, maar later ook hun kinderen. Dat leidde tot een grote uittocht uit Zuid-Limburg van jongeren en daarmee een scheefgetrokken demografische situatie: de mensen met de beste papieren vertrokken, de mensen met minder kansen bleven. Daarom is het volgens de historicus belangrijk om het talent wat er nu is te behouden en talent van buiten aan te trekken. Eenvoudig is dat niet: de cijfers laten zien dat nieuwelingen zich vaker in Maastricht vestigen dan in de voormalige mijngebieden.

Vragen van de gedeputeerde

In de slotronde legde Robert Hermans een belangrijke vraag van gedeputeerde Marleen van Rijnsbergen voor: hoe kunnen we voorkomen dat het onderzoek in de la verdwijnt? De gegevens gebruiken voor het opstellen van een concreet actieplan, want het rapport biedt daar genoeg aanknopingspunten voor, klonk het in de zaal. Maria Jansen benadrukte dat onderzoek zoals dit menskracht kost. “Als je de gezondheidsachterstand wilt aanpakken, moet je trends zichtbaar maken. En dat betekent dat je dit onderzoek moet blijven herhalen. Het helpt om dat te faciliteren.” Marleen van Rijnsbergen wilde tot slot graag weten hoe de zaal dacht over het aanstellen van een Euregionale kennismakelaar. Raymond Stijns van de GGD Zuid Limburg benadrukte dat dit in ieder geval “geen eenzame soldaat” mag worden. Brigitte van der Zanden was dat met hem eens. “Je kunt het niet alleen”, vond ook zij. “Maar om het thema levend te houden, is een kennismakelaar wel een goed idee. Die kan organisaties in de Euregio met elkaar verbinden en ondersteunen”, zei zij. Dat is ook precies de gedachte. “Waar wij aan denken”, zo besloot Marleen van Rijnsbergen de bijeenkomst “is een verbindingsofficier die kennis deelt, vooral praktische kennis.”

Verslag Karin Burhenne